

LAND EN VOLK VAN SUMATRA

DOOR

C. LEKKERKERKER.

Oud-Inspecteur van het Inlandsch onderwijs in Nederlandsch-Indië,
Archivaris van het Bali-Instituut.

Met 32 platen, 1 kaart en 4 graphische voorstellingen.

(Bekroond antwoord op een prijsvraag van het Koloniaal Instituut.)

N. V. BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ
VOORHEEN E. J. BRILL — LEIDEN.
1916.

bevolking als boerscher en achterlijker werd beschouwd dan die der andere Sagi's ¹⁾).

Tot Groot-Atjeh wordt ook nog gerekend het gebied der *VII Moekims Pidië*, aan den bovenloop der rivieren, die van Goud- en Weesberg Oostwaarts stroomen, grenzend aan Pidië.

De oude adat-ambten blijven bestaan, zij het ook dat de werkring gewijzigd werd door de invoering van ons bestuur. Ook de titels van de hoofden der zelfstandige moekims, oelèëbalangschappen en sagi's zijn ongewijzigd gebleven, al passen zij minder bij hun tegenwoordigen werkring; de woorden oelèëbalang en panglima toch beteekenden beide oorspronkelijk legeraanvoerder.

Atjeh-rivier.

De *Atjeh-rivier* ontspringt in het tertiaire, zeer geaccidenteerde heuvelland aan het bovenste deel der vallei en stroomt in N.W. richting tot *Seulimeum*, waar zij de *Seulimeum-rivier* opneemt, die het water uit de *Kom van Reuëng-Reuëng* verzamelt. Door het dal van de *Seulimeum* is de tramweg gelegd.

De richting der hoofdrievier blijft verder N.W. Bij *Indrapoeri* neemt zij links de *Kroeëng Djreuë* op; te Koeta Radja de *Kroeëng Daroj*; iets verder is de monding, Koeala Atjeh, met lagunen aan beide zijden.

Tot *Aneu² Galong* is zij voor groote prauwen bevaarbaar. Aan hare oevers heeft de rivier zandwallen opgebouwd. Het dal is van 5 tot 20 K.M. breed en meestal één sawahvlak.

Vulkanisch en kust-gebied in het Noorden van Groot-Atjeh.

Het bergland ten N. der vallei bestaat in het hoogste deel uit andesiet, een tweelingberg vormend, op de kaarten als *Goudberg* en *Weesberg*, bij de Atjehers als *Seulawaïh Agam* en *Inong*, d. i. *Seulawaïh* man en vrouw, aangeduid. In de omgeving komen veel lontarpalmen voor. De voet en de benedenhellingen bestaan uit onvruchtbare vlakten van alang-alang, hier en daar afgewisseld door pandan, rhododendrons en varens. Vooral die varens maken het terrein

1) Deze getallen geven nu niet meer het juiste aantal moekims aan; de namen der sagi's zijn echter ongewijzigd gebleven.

uiterst lastig om te begaan. De Seulawaih Agam, de grootste der bergen, heeft een vlakken top, 1726 M. boven zee. Boven de alang-alangvelden vinden wij dezelfde pijnboomen, die het Gajō-land karakterizeeren, terwijl de hoogste gedeelten door oerwoud zijn gedekt.

De berg en het kustgebied zijn buitengewoon rijk aan grof wild; het talrijkst zijn de olifanten; ook neushoorns en tijgers zijn er veel.

De Goudberg verkeert in het solfataren-stadium. Van het Atjehdal uit ziet men op de helling de „witte vlekken”, bestaande uit kloofvormige, rookende solfataren-velden, door pijnboomen omgeven, op ruim 1000 M. hoogte. Op de Noordelijke helling ligt op 650 M. hoogte een krater, door pandanen omgeven, waar zwaveldampen opstijgen en kokend water opspuit, een grootsch en indrukwekkend tafereel. Volz noemde dezen krater den *Van Heutszkrater*. Op de N.W. helling, ter hoogte van 190 tot 450 M. boven zee, is een kom, een zeer groote, oude explosiekrater. Volgens de legende is hier vroeger een meer geweest, en de legende is op dat punt ook juist. De oude meerbodem vormt geschikten bouwgrond en zoo is hier het gampong-complex van *Lam Teuba* ontstaan.

De eenzame streek van den Goudberg was tijdens den Atjehkrijg een geschikt en dichtbij gelegen toevluchtsoord voor djahat's (kwaadwilligen). Dit gaf aanleiding tot het oprichten van eenige bivaks, waarvan dat van *Kroeëng Raja*, aan de gelijknamige baai der Noordkust, het voornaamste is.

Ten O. van Kroeëng Raja, bij *Loeboe*, vindt men de resten van een oud Portugeesch fort, opgericht ter bescherming van vroegere pepermagazijnen. Dit wijst er wel op dat deze kust vroeger beter bewoond was dan tegenwoordig. Tot bij de grenzen van Pidië is de kust steil; verderop vindt men kleine lagunen en bakau; vóór de lagunen weer de zandige landtongen, met casuarinen (tjemara's) begroeid.

zelfs menschen uit een vaartuig, als deze zich daar te slapen leggen. De lijken zijner slachtoffers brengt hij naar een afgelegen plaats om die soms veel later pas te verslinden.

Dikhuidigen.

Behalve de varkens behooren tot de Sumatraansche dikhuidigen de *olifant*, de *rhinoceros* en de *tapir*. De olifant komt op heel Sumatra voor, het talrijkst in het Noorden en in Palembang. Zij leven in kudden, die groote tochten ondernemen, daarbij vlug klimmen en draven kunnen, en groote verwoestingen aanrichten onder de aanplantingen. In Palembang zijn beroeps-olifantenjagers; het ivoor wordt daar ook verwerkt tot jasknoopen, knoppen voor wandelstokken e. d. g. Af en toe zijn wel eens Sumatraansche olifanten getemd en voor het sleepen van boomen uit het bosch of het bergopwaarts trekken van zware lasten gebruikt. Zij schijnen dus voor temming en africhting geschikt te zijn, terwijl daarentegen proeven met Britsch-Indische olifanten onder hun eigen kornak's op Sumatra op niets uitliepen.

Van den *neushoorn* (*badak*) zijn twee soorten bekend, die met één en die met twee horens op den neus. De eerste komt ook op Java voor. Evenals de olifanten zijn zij dikwijls in letterlijken zin padbereiders voor den mensch in de ondoordringbare wildernissen. Zij leven in paren en schijnen in hun blinde woede voor den hen belagenden mensch gevaarlijk te zijn. Zij worden gevangen in kuilen of gedood door het steken van scherpe messen in de nauwe, diep uitgetreden boschpaden naar hun drinkplaatsen. De hoorn op den neus, de „*tjoela badak*”, is kostbaar als amulet en als geneesmiddel. Bij Javanen en Maleiers wordt de afgeschrapte stof gebruikt tegen slangen- en dollehondsbeten, plantaardige vergiften, schorpioensteken, schurftachtigen huiduitslag en andere kwalen. De huid wordt in reepen gesneden en als zweep gebruikt.

De *tapir* (Mal. *tjipan*) ziet er uit als een zeer groot wild varken met enkele trekken van den olifant, o. a. een snuit van 1½ d.M. lengte. Hij is kleiner dan de *rhinoceros* en zeer schuw, dom en zachtaardig. In Zuid-Sumatra heet dit dier *tenoek*.

Andere dieren.

Wij besluiten met uit de overrijke fauna van Sumatra nog enkele